

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น (Primary Sources)

1. เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร ที่จัดระบบแล้ว
ในรัชกาลที่ 5

ทจช. ร.5 ต.49/8 หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาท-
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 10 มีนาคม ร.ศ. 116
(พ.ศ. 2440).

ร.5 ต.49/8 หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลพระบาท-
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 7 ตุลาคม ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441).

ร.5 ต.49/15 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-
เจ้าอยู่หัว ถึงพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ ลงวันที่
30 มกราคม ร.ศ. 113 (พ.ศ. 2438).

ร.5 ต.49/26 รายงานพระยาราชวัลลภานุภินัย ร.ศ. 119-120
(พ.ศ. 2443-2444).

ร.5 ต.49/26 หนังสือพระยาราชวัลลภานุภินัย กราบบังคมทูลพระบาท-
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว 8 มีนาคม ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2443).

ร.5 ต.49/39 หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบทูลพระองค์เจ้า
ประวิตรวชิโนคม ลงวันที่ 18 มิถุนายน ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445).

ร.5 ต.22/1 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ 5 มีนาคม ร.ศ. 113
(พ.ศ. 2437).

หจข. ร.5ท.22/1 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ 5 เมษายน ร.ศ.
114 (พ.ศ. 2438).

เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร ที่จัดระบบแล้วใน
รัชกาลที่ 6

หจข. ร.6 ก.1/11 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ถึงพระยาสิทธิราชเคโช 30 พฤษภาคม ร.ศ. 131 (พ.ศ. 2455).

ร.6 ก.15/3 หนังสือพระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ ถึงพระยาปริยัติวิธานินดม
(ไม่ปรากฏ วัน เดือน ปี).

ร.6 ท.4/12 พระราชหัตถเลขา (ลับ) ทูลกรมพระจันทบุรีนฤนาถ
28 ธันวาคม พ.ศ. 2464.

ร.6 ท.82/14 กรมพระจันทบุรีนฤนาถ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระ-
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ 160/17617 เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม
พ.ศ. 2464.

ร.6 ท.15.4/1 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัว ถึงพระองค์เจ้าจรัญศัลย์ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2457.

ร.6 น.20.6/88 การปกครองประเทศสยาม ความเห็นคณะหนังสือพิมพ์
ต่าง ๆ "ยังไม่ถึงสมัยที่ควรเปลี่ยนวิธีการปกครอง มอนิ่งไปสต์
อังคารที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2467.

ร.6 น.20.6/88 การปกครองประเทศสยาม ความเห็นคณะหนังสือพิมพ์
ต่าง ๆ "คำของพระราชา" 12 ธันวาคม พ.ศ. 2466.

ร.6 น.20.6/88 การปกครองประเทศสยาม ความเห็นคณะหนังสือพิมพ์
ต่าง ๆ (12 กรกฎาคม พ.ศ. 2465-14 มิถุนายน พ.ศ. 2467).

ร.6 น.20.6/92 หนังสือพิมพ์ไทย 9 ธันวาคม พ.ศ. 2462.

- ร.6 น.20.6/92 "ผู้เข่าภักดี" หนังสือพิมพ์ไทย 12 มกราคม พ.ศ. 2466.
- ร.6 น.20.11/10 อีศวพาหุตอบจดหมายของชะลอเรื่องการไวยศของข้าราชการ.
- ร.6/1 น.20.11/11 ล้อคิดโคลนของโคนันทวิศาล (12 พฤษภาคม-13 มิถุนายน พ.ศ. 2458).
- ร.6/1 น.20.11/14 คัดค้านความเห็นของโคนันทวิศาล เรื่องล้อคิดโคลน
- ร.6 น.20.12/5 หนังสือพิมพ์ตัด "รีบบลิกลิง" ไทย, 12 เมษายน พ.ศ. 2456
- ร.6 น.20.13/30 พระบรมราโชบายสำหรับโรงเรียนมหาดเล็กในวันวิสาขบูชา (19 พฤษภาคม พ.ศ. 2459).
- ร.6 น.20.14 หนังสือพิมพ์ ศาสนา
- ร.6/1 น.20.14/5 การถอดและตั้งพระเทพโมลี วัดบรมนิวาส
- ร.6/1 น.20.14/10 ถิ่นพระราชทานวัดอินทาราม พ.ศ. 2459 (28 ตุลาคม-7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2459).
- ร.6/1 น.20.14/14 พระธรรมเทศนาปรารภความเสียชีวิตของทหารอาสาในราชการสงคราม.
- ร.6 บ.1-16/37 เรื่องแผนกของโบราณและพระราชวิจารณ์.
- ร.6 บ.1.1/3 กรมพระจันทบุรีนฤนาถ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.
- ร.6 บ.2.1/34 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงเจ้าพระยายมราช 4 มิถุนายน ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454).

- ร.6 บ.13/21 เบ็คเติ้ลคชาวหนังสือพิมพ์ น.ส.พ.บางกอกใหม่
- ร.6 บ.16.4/2 เลื่อป่าฝักหักยิงปืน.
- ร.6 บ.17/1 โน้ตรายงานสืบความลับ 28 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 130.
- ร.6 ม.3.6 ก/5 พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยารัษฎานุประดิษฐ์ วันที่ 21 เมษายน ร.ศ. 131 (พ.ศ. 2455).
- ร.6 รล.1/66 เสนาบดีสภาพระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ 6 ถึงพระองค์เจ้าธานี 8 เมษายน พ.ศ. 2468.
- ร.6 รล.5/1 พระบรมราโชวาทตั้งเเคื่อนข้าราชการในพระราชสำนัก เรื่องประพฤติดิศพระราชนิยมและกฎหมายแผ่นดิน.

เอกสารหอขัรราชานุสรณ์

- หอขัรราชานุสรณ์, แฟ้มที่ ว.1127/ป.3 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง "ของควรนิก".
- ____. แฟ้มที่ ว.1191/ป.3 สำเนาบทความเรื่องพระภิกษุคุฟูตบอด (จดหมาย) หนังสือพิมพ์ไทย.
- ____. แฟ้มที่ ว.1783 พระธรรมเทศนาปรารภความเสี่ยชีวิตของทหารอาสา.
- ____. แฟ้มที่ ว.2013 สำเนาบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง ทศพิชราชธรรม คัดจากพระนลคำหลวง.
- ____. แฟ้มที่ ว.2017 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง "ธรรมะกามะตา"
- ____. แฟ้มที่ ว.00189/ป.3 สำเนาบทความพระราชนิพนธ์ ความเป็นชาติโดยแท้จริง
- ____. แฟ้มที่ ว.01130/ป.3 สำเนา เรื่อง "ทำชั่วไค้ดี" แดลงอุทาหรณ์แห่งจีนะธรรม.

หอวิชาการฯ สรณ., แฟ้มที่ ว.01143/ป.3 สำเนา เรื่อง "จีนะภยันใน
ประเทศอังกฤษ"

- ____. แฟ้มที่ ว.01144/ป.3 สำเนา เรื่อง "ขอบใจเพื่อนจีน".
- ____. แฟ้มที่ ว.01189/ป.3 สำเนา เรื่อง "ความเป็นชาติโดยแท้จริง".
- ____. แฟ้มที่ ว.01191/ป.3 สำเนา เรื่อง "พระภิกษุคุตุมบอล (จดหมาย)
หนังสือพิมพ์ไทย.
- ____. แฟ้มที่ ว.01245/ป.3 สำเนา เรื่อง "สันดอนน้ำท่วม".
- ____. แฟ้มที่ ว.01644/ป.4 พระมณูอนุโมทนา คุณิตสมิต เล่ม 1.
- ____. แฟ้มที่ ว.02685 สำเนาร่างบทความพระราชนิพนธ์เรื่อง "ความ
เห็นราชการในกองทัพก".
- ____. (ไม่ปรากฏเลขรหัสแฟ้ม) สำเนา "พระธรรมเทศนาปรารถนา
เสียชีวิตของทหารอาสา" โดยพระรามราชมณี.
- ____. (ไม่ปรากฏเลขรหัสแฟ้ม) สำเนา พระธรรมเทศนาแสดงในงาน
บำเพ็ญพระราชกุศลศราทธพรตอุทิศแด่ นายจ่ายวด (ปานี ไกรฤกษ์).
- ____. (ไม่ปรากฏเลขรหัสแฟ้ม) สำเนาพระธรรมเทศนาแสดงในงานทำบุญ
ปัญญาสมวาร อุทิศส่วนกุศลให้แก่ พระศรีสุมพร (เปลี่ยน เปลินศิริ).
- ____. (ไม่ปรากฏรหัสแฟ้ม) กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ ทวีอาชิปไตย คำนำ.
- ____. (ไม่ปรากฏรหัสแฟ้ม) พระรามราชมณี (พระนามแฝง) ศราทธพรต
เทศนา.
- ____. (ไม่ปรากฏรหัสแฟ้ม) อิศวพาหุ สำเนา บทความพระราชนิพนธ์ "โคลนคิคล้อ".

หนังสือพิมพ์

จีนโนสยามวารศัพท์, 21 เมษายน พ.ศ. 2464.

"นานาการม" กรรมกร 2, 8 มีนาคม พ.ศ. 2466.

บางกอกการเมือง, 21 มีนาคม พ.ศ. 2466.

2. เอกสารขั้นต้นที่พิมพ์แล้ว

กรมบัญชีกลาง, กระทรวงการคลัง. รายงานและงบประมาณปี พ.ศ. 2453-2468.

กรมศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ. แนวการอบรมพร้อมด้วยระเบียบการรับอบรมและวิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ (เอกสารพิมพ์แจก).

เทศาภิบาล เล่ม 11. หน้า 61 วันที่ 1 เมษายน ร.ศ. 130.

กรรมการ, กระทรวง. รายงานกระทรวงกรรมการ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2458
เรื่องประกาศพระราชนิคม บำเพ็ญกุศลสร้างโรงเรียน.

ประวัติการปกครองคณะสงฆ์ไทย และลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ไทยโดยสังเขป.

กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย 2521.

พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระยา
วิสุทธิสุริยศักดิ์ ลงวันที่ 27 มีนาคม ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440).

ในพระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระ-
เสด็จสุเรนทราธิบดี ร.ศ. 113-118 กรุงเทพฯ : ศิวพร, 2504.

พระราชหัตถเลขา ทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานเพลิงศพ จอมพล
สถิตย์ ธีระรัชต์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 17 มีนาคม 2507.

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 28, ฉบับประจำวันที่ 9 เมษายน พ.ศ. 2454.

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 30, ฉบับประจำวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2456.

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 32, ฉบับประจำวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2458.

เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources)

หนังสือภาษาไทย

คีตกวี ปราโมช, ม.ร.ว. เก็บเล็กผสมน้อย พิมพ์ครั้งที่ 2 พระนคร : ก้าวหน้า,
2514.

- เคลาส เวงค์ และ เคลาส โรสเซ็นแบอร์ก (รวบรวม), เยอรมันมองไทย
กรุงเทพฯ: เคล็คไทย, 2520.
- จุลจักรพงศ์ พระวรวงศ์เชอ พระองค์เจ้า, เจ้าชีวิต พระนคร : คลังวิทยา,
2514.
- ช.ไมตรีจิตต์ (นามแฝง), คู่มือธรรมวิภาค นช.ตรี พระนคร : มหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย, 2507.
- ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, การเมือง-การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง พ.ศ. 2411-
2475 กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2523.
- _____ . และ ชัตติยา กรรณสูต (รวบรวม), เอกสารการเมืองการ-
ปกครองของไทย (พ.ศ. 2417-2477) พระนคร : ไทยวัฒนา-
พานิช, 2518.
- คี.จี.อี. ฮอลด์, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แปลโดย คุณวรุณยุพา
สนิทวงศ์ และคนอื่น ๆ, กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2522.
- คำรณราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ความทรงจำ
พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2514.
- _____ . พระประวัติ จอมพล พระเจ้ายาเชอ กรมหลวงนครไชยศรีสุรเดช
ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- ณัฐวิธิต์ สุทธิสงคราม, สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์
กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา, 2516.
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, กรมหมื่น. พุทธศาสนากับสหประชาชาติ ปกิณกะ ของ
พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์
พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514.
- แกมสุข นุ่มนนท์. ยังเติร์กแรก : กบฏ ร.ศ. 130. กรุงเทพฯ : เรื่องศิลป์,
2522.

ทินกร ทองเสวต. พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา พระนคร :
 ศรีธรรมสาร, 2511.

ทวน วิริยาภรณ์. พระพุทธศาสนากับชาวไทย (พระนคร : โรงพิมพ์เจริญธรรม,
 2506.

_____ . (ผู้รวบรวม) พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระ-
จอมเกล้า, พระพุทธเจ้าหลวง, พระมหาธีรราชเจ้า, พระปกเกล้า,
พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช อนุสรณ์ : ป.พิศนาคะการพิมพ์, 2507.

ธรรมรักษา (นามแฝง). พระไตรปิฎกฉบับสุภามิต คัดจากพระไตรปิฎกภาษาไทย
ฉบับหลวง พระนคร : กรมการศาสนา, 2514.

ประพัฒน์ ศรีณรงค์. ชีวิตและงานของอัสวพานุ (พระมหาธีรราชเจ้า)
 พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2506.

ประยูร ทีลีพิพันธ์, ประกอบ โขประกาย และ สมบูรณ์ คนฉลาด. 9 พระมหากษัตริย์-
ไทยครองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี กรุงเทพฯ : รวมข่าว, 2525.

ประยูร พิศนาคะ. สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือสยามในยุคระพีชาญาณ
ของ ร.6 พระนคร : หอสมุดกลาง 09, 2514.

ปิ่น มาลากุล, ม.ล. งานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหา-
วชิราวุธ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าแผ่นดินสยาม กทม. : ไทย-
 วัฒนาพานิช, 2520. (พิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
 พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในงานสัปดาห์หนังสือ 2520).

พิทยลาภพฤฒิยากร, กรมหมื่น. เจ้าครอบครัวอายุ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร
 พระนคร : พระจันทร์, 2512.

พิมาน แจ่มจรัส. ราชวงศ์ พระนคร : ผ่านฟ้าพิทยา, 2509.

พลกุล อังกินันท์. บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ-
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นครหลวงฯ : ประจักษ์การพิมพ์, 2515.

เพ็ญศรี คุ้ม. การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย (ตั้งแต่สมัย
รัชกาลที่ 4 ถึงสิ้นสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม) พระนคร :
เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527.

พรานซิส บีแซร์. พระยากัลยาณไมตรี แปลโดย อายะดา กรินกุล และคนอื่น ๆ
พระนคร : สุทธิสารการพิมพ์, 2505.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. หนังสือหลักราชการ พระนคร :
โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย, 2475. มหาดเล็ก?

ปลุกใจเสือป่า พิมพ์ในงจณตปนกิจภัท นายทองสุข น้าครน.
พระนคร : สามเจริญพานิช, 2508.

บทละครเรื่อง หมิ่นประมาทศาล ตบตา ฉวยอำนาจ และหนาม-
ยอกเอาหนามบ่ง พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2506.

ประมวลนิทานรัชกาลที่ 6 พระนคร : บรรณาการ, 2515.

หัวใจนักรบ กรุงเทพฯ : บรรณาการ, 2520.

แบบสอนอ่านพระพุทเจ้าศรีสุระโร พระนคร : องค์การค้า
ของคุรุสภา, 2502.

ประโยชน์แห่งการอยู่ในธรรม พระนคร : กรมศิลปากร, 2501.

ธรรมาธรรมะสงคราม บทละครเรื่อง พระเกียรติยศ บทละคร
ร้องเรื่องขุนช้างขุนแผน (ชุดแต่งงานพระไวย) พระนคร : กรม-
ศิลปากร, 2510.

พระร่วงคำกลอน พระนคร : โสภณพิพรรฒธนากร, 2467.

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
(พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระราชบิดุลามรพวงศา-
ภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ณ เมรุ-
ทองสนามหลวง พ.ศ. 2472) พระนคร : บำรุงนุกุลกิจ, 2472.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระบรมราชาไชยและพระบรม-
ราชานุศาสนีย์แสดงคุณาคุณในงานวิชาชะบฐา พระนคร : มหา-

มกุฎราชวิทยาลัย, 2510.

_____ . สถาปิตพระร่วงคำโคลง พระนคร : กรมศิลปากร, 2503.

รอง ศยามานนท์ (ผู้เรียบเรียง) ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พระนคร : คุรุสภา, 2507.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. เทศนามงคลวิเสสสถา-
พิมพ์ครั้งที่ 2 พระนคร : มหามกุฎราชวิทยาลัย, 2497.

_____ . ทศพิชราชธรรม จรรยาติกถา ในจดหมายเหตุพระราชพิธี
 บรมราชาภิเษก สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ
 พระนคร : โสภณพิพรรฒนาการ, 2466.

_____ . มหาสมณานุสรณ์ พระนคร : มหามกุฎราชวิทยาลัย, 2514.

_____ . พระประวัติศรีเสลา พิมพ์ครั้งที่ 3 พระนคร : มหามกุฎราชวิทยาลัย,
 2507.

_____ . พระนิพนธ์ต่างเรื่อง พระนคร : มหามกุฎราชวิทยาลัย 2514.

_____ . ตำนานวัดบวรนิเวศ พระนคร : โสภณพิพรรฒนาการ, 2465.

_____ . ธรรมคดี พระนคร : มหามกุฎราชวิทยาลัย, 2514.

วิลาศวงศ์ พงศะบุตร. แบบเรียนสังคมศึกษา ส.421, ส.422 ประวัติศาสตร์ไทย
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2522.

วิลเลียม เชกส์เปียร์. เวนิสวานิช แปลโดย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, 2518.

เวลส์ ควอริช. การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ แปลโดย
 กาญจณี สมเกียรติกุล, บุปผา ชมจันทร์ กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์
 แห่งประเทศไทย, 2519.

สุชีพ ปุณฺณานาถ. พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน กรุงเทพฯ : มหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย, 2524.

สุนทรพิพิธ พระยา. พระมหากษัตริย์องค์แห่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระนคร : โรงพิมพ์สวนทองถิ่น กรมการปกครอง, 2514.

สุริยานุวัตร พระยา. เศรษฐกิจวิทยาชั้นต้น เล่ม 1 พระนคร : นิตินิต 2479.

เสฐียร พันธรังษี. พระมงกุฎเกล้าฯ และเจ้าฟ้าเพชรรัตนฯ พิมพ์ครั้งที่ 5
พระนคร : แพร่พิทยา, 2513.

เสฐียร โปธินันทะ. ปรัชญามหายาน (พระไตรปิฎกของมหายาน) กรุงเทพฯ :
สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย, 2519.

เสฐิอน ศุโสมณ. พระพุทธศาสนากับพระมหากษัตริย์ไทย พระนคร : อักษรบริการ,
2505.

ไสว วัฒนเศรษฐ (รวบรวม). วาทพระมงกุฎฯ พระนคร : ชรรมเสวี, 2506.

_____ (รวบรวม). เกียรติคุณพระมงกุฎเกล้าฯ พระนคร : วัฒนาพานิช,
2500.

เหรียญ ศรีจันทร์ ร.ต. และ เนตร พูนวิวัฒน์ ร.ต. กบฏ ร.ศ. 130
กรุงเทพฯ : คัมภีร์, 2515.

หลุย คีรีวัตร. ประชาธิปไตย 17 ปี พระนคร : วิบูลกิจ, 2493.

อมรครุณารักษ์ จมื่น (แจ่ม สุนทรเวช). เสือป่าและลูกเสือในประวัติศาสตร์รัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนคร : องค์การค้าของ-
คุรุสภา, 2514.

_____ . คู่มือธานี เมืองประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2513.

อมรคุณารักษ์ จมื่น (แจ่ม สุนทรเวช). พระราชกรณียกิจที่สำคัญในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 2 เรื่อง พระบรม-
ราชาบายทางการเมือง กรุงเทพฯ : องค์การคำครุสภา, 2519.

_____ . ความรู้เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในรัชกาลที่ 6 และบทละคร
เบิกโรงเรื่องดึกดำบรรพ์ พระนคร : พระจันทร์, 2503.

อศิวพาหุ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) "การเสด็จจากพระนคร"
ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ภาคปกิณกะ พระนคร : ครุสภา, 2494.

_____ . เทศนาเสือป่า พระนคร : โรงเรียนช่างพิมพ์วัดสังเวช,
2489.

วารสาร

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. "วิวัฒนาการระบบเศรษฐกิจไทย" อักษรศาสตร์วิจารณ์
ปีที่ 1 ฉบับที่ 9 (กุมภาพันธ์ 2519).

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. "บทวิจารณ์หนังสือ คุณิศธานี เมืองประชาธิปไตยของ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" อักษรศาสตร์วิจารณ์
1 กรกฎาคม 2526.

ธรรมวโรคม, พระ. ความเจริญของศาสนา คุณิศสมิต เล่ม 6 ฉบับเดือน
มกราคม กุมภาพันธ์ มีนาคม 2462.

บัว ศจิเสวี. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระพุทธศาสนา
วารสารฐานธรรม ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 1 กรกฎาคม 2526.

บุหสัน มระาปี. "สงครามปากการะหว่างรัชกาลที่ 6 กับพระยาวิชัยสุนทร"
คนวรรณกรรม ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ตุลาคม 2521.

มัญญ์ คุปตะวาณิช. "ประชาธิปไตยในรัชสมัยสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า"
วารสารวัฒนธรรมไทย ปีที่ 14 ฉบับที่ 11 มีนาคม 2518.

มัทนา เกษกมล. "การเมืองและการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 14 เล่ม 3-4 เมษายน-พฤษภาคม 2519.

ยุพา ชมจันทร์. "พระบรมราโชบายในการใช้ลัทธิชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว" จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 3 (เมษายน-มิถุนายน) 2519.

รามจิตติ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว). "ผลแห่งวิธีการศึกษาของเยอรมัน" วิทยจารย์ ฉบับรวมเล่ม เล่ม 16 ตอน 12 2458.

วชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. มหาสมณสาส์นที่มีไปถึงพระพรหมมุนี ฉบับที่ 11/27 ลงวันที่ 21 เมษายน 2456.

วิเศษ วิเชียร (ผู้รวบรวม). "พระราชหัตถเลขา ถึง พันโท พระนราธิราชภักดี" (27 ตุลาคม ร.ศ. 131) วารสารประวัติศาสตร์ 4 (กันยายน-ธันวาคม) 2522).

โสมทัต เทเวศน์. จดหมายเหตุพระราชประวัติรัชกาลที่ 6 จันทร์เกษม ฉบับ 139 พฤศจิกายน 2520, ฉบับ 144 (กันยายน-ตุลาคม 2521).

ศุภรัตน์ เลิศพานิชกุล. เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ไทย อักษรศาสตร์วิจารณ์ ฉบับที่ 10 ปีที่ 1 มีนาคม 2517.

อมรรุณวารักษ์ จมื่น (แจ่ม สุนทรเวช). "ลายพระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 6 ที่ยังมีได้เปิดเผยมาก่อน" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ปีที่ 5 ฉบับที่ 4.

วิทยานิพนธ์

ทองใบ วงเศรษฐ์. "ประวัติศาสตร์การปกครองของไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์". วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2505.

นันทนา วัฒนสุข. "บทบาทของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าในรัตนโกสินทร์เกี่ยวกับการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

พาสณา กิจถาวร. "บทบาทของคณะสงฆ์ในเรื่องการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

พรเพ็ญ ฮันตระกูล. "การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468) วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

พรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม. "บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.

ไพฑูริย์ เจ๊ะแอ. "นโยบายชาตินิยมของไทย ระหว่าง พ.ศ. 2481-2488." วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2522.

มีทนา เกษกมล. "วิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ด้านการเมือง การปกครองของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2453-2468)." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

สมพล ศิลปวุฒิ. "บทบาทของประเทศไทยในการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง และผลที่ประเทศไทยได้รับ." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2514.

ภาษาอังกฤษ

- H.D. Ever and T.H. Silcock. "Elites and selection."
Thailand : Social and Economic Studies.
- Ingram, James C. Economic Change in Thailand since 1850
California : Stanford University Press, 1955.
- Paul Carus. The Gospel of Buddha according to old
records 6th ed. Chicago, The Opening Court
Publishing, 1898.
- Pra Sasana Sophana, The Maxims of the Sangharaja of the
Thai Sangha Bangkok : Mahamakutrajaavidhayalaya
Press, 1957.
- Skinner, William. Chinese Society in Thailand and
Analytical History, New York : Cornell University
Press, 1962.
- Stephen Greers. "King Wachirawut's Policy of Nationalism"
In Memorial Phya Anuman Rajadhon, edited by
Tej Bunnag and Michael Smithies (Bangkok : The
Siam Society, 1970).
- W.F. Vella. Chaiyo! King Vajiravudh and Development of
Thai Nationalism Honolulu : The University Press
of Hawaii, 1978.
- W.F. Vella. King Vajiravudh of Thailand Traditional
Monarch and Modern Nationalist, Bangkok, Thailand
Information Center, 1975.

ภาคผนวก ก.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงมีบทบาท
ในด้านจัดการศึกษาของชาติและการปกครองคณะสงฆ์ ตั้งแต่ในรัชสมัยพระบาท-
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้เพราะในรัชสมัยของพระองค์ได้ทรง
พยายามปรับปรุงประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาประเทศในทุก ๆ
ด้าน ทรงปรับปรุงกฎหมายทั้งฝ่ายบ้านเมืองและฝ่ายคณะสงฆ์ ในด้านการ
ส่งเสริมการศึกษา การประพฤติปฏิบัติพระธรรมวินัย การศึกษาคณะสงฆ์ และ
การส่งเสริมพระพุทธศาสนา สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ-
วโรรส ได้ทรงเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาให้บรรลุตามพระราชประสงค์ของ
ล้นเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน
โครงการขยายการศึกษาออกไปยังหัวเมือง สมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงรับ
พระราชภาระเป็นผู้อำนวยการศึกษาหัวเมือง โดยทรงจัดให้วัดเป็นที่ตั้งของ
โรงเรียน สอนเด็กตามแบบและหลักสูตรที่ปรับปรุงขึ้นใหม่¹ พระองค์ทรงทุ่มเท
กำลังพระปรีชาสามารถและพระวิริยะอุตสาหะอย่างมาก โดยทรงจัดการทุก
อย่างด้วยพระองค์เอง นับตั้งแต่ทรงชักนำให้ประชาชนในหัวเมืองเห็นประโยชน์
ของการศึกษา ช่วยกันสร้างโรงเรียน ทรงจัดฝึกอบรมพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความรู้
ตรงตามหลักสูตร ให้เป็นบุคคลากรเป็นผู้สั่งสอนเยาวชน

ในด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา-
วชิรญาณวโรรส ทรงเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาให้ง่ายและรวดเร็วขึ้น² โดยทรง

---

¹สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พระประวัติ-
ตรีศเลา..., หน้า 5.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

พระนิพนธ์ตำราสั่งสอนพระนวกะ วัดบวรนิเวศ เป็นแห่งแรก¹ นอกจากนั้นยังทรงเปลี่ยนระบบการสอบพระปริยัติธรรมภาษาบาลี แบบแปลปากมาเป็นแบบแปลโดยวิธีเขียน เป็นผลทำให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ ความชำนาญในอักษรวิธีและการเขียนอ่านภาษาไทยดีขึ้นกว่าแต่ก่อน ทรงแต่งหลักสูตรนักธรรมชั้นตรี-โท-เอก ขึ้นใช้ ทำให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยดีขึ้น ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ และทรงรจนาคำราไวยากรณ์ขึ้นสำหรับเป็นหลักสูตรในการศึกษาบาลีทำให้ง่ายขึ้นกว่าแต่ก่อน ตำราเหล่านี้ได้ใช้ในหมู่คณะสงฆ์จนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้นยังทรงพระนิพนธ์ตำราทางพระพุทธศาสนาอีกมาก เช่น นวโกวาท วินัยมุข เล่ม 1-2 ธรรมวิภาค ฯลฯ หนังสือบางเล่มได้ทรงแปลเป็นภาษาต่างประเทศ เผยแพร่ในนานาประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาด้วย

ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น ทรงวางแนวทางการเผยแผ่ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยได้จัดระดับธรรมต่าง ๆ สำหรับสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้เหมาะสมกับบุคคลในระดับต่างๆ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจสามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้ถูกต้องตามหลักศีลธรรม พระองค์ได้ทรงรจนานหนังสือเบญจศีล เบญจธรรม และธรรมวิภาค คิหิปฏิบัติ ฯลฯ แสดงคำสอนเบื้องต้นของพระพุทธศาสนาสำหรับสามัญชนทั่วไป ทรงรจนาทศนาค้วยถ้อยคำและสำนวนธรรมคำง่ายแก่การเข้าใจ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นประโยชน์จึงได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงรจนาพระธรรมเทศนาส่งไปแจกตามวัดต่าง ๆ ในหัวเมือง เพื่อพระภิกษุสามเณรจะได้ศึกษาและใช้สั่งสอนประชาชนโดยทั่วไป

¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พระประวัติ-
ครัลเลา..., หน้า 7.

ในปี พ.ศ. 2445 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ได้ทรงตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121¹ ขึ้นเป็น
 ครั้งแรก โดยได้จัดการปกครองในคณะสงฆ์เป็นลำดับขึ้น ทั้งส่วนกลางและส่วน
 ภูมิภาค มีพระมหากษัตริย์เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก แบ่งการปกครองคณะ
 สงฆ์ เป็นส่วนกลางและส่วนภูมิภาค พระราชบัญญัตินี้กำหนดให้มีมหาเถรสมาคม
 ซึ่งประกอบด้วยสมาชิก² คือ เจ้าคณะใหญ่ทั้ง 4 คณะ คือ เจ้าคณะมณฑล
 เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวง และเจ้าคณะตำบล และรองเจ้าคณะทั้ง 4 คณะ
 รวมเป็น 8 รูป มีหน้าที่ประชุมปรึกษาวินิจฉัยกิจการเกี่ยวกับคณะสงฆ์ และเป็น
 ที่ปรึกษาของพระเจ้าแผ่นดินเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ คำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคม
 ถือว่าเป็นเด็ดขาด³ แต่ในบางโอกาสก็ต้องขอพระราชทานพระราชวินิจฉัย
 ตัดสินเป็นขั้นสุดท้าย

จะเห็นได้ว่าแม้จะมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ.
 2445) ควบคุมการปกครองภายในคณะสงฆ์ให้เป็นระเบียบ แต่คณะสงฆ์ก็ยังคง
 อยู่ภายใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์ โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นที่ทรง
 ปรึกษา มีผู้ดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ที่แท้จริงคือกระทรวงธรรมการ อาจ
 กล่าวได้ว่า เสนาบดีกระทรวงธรรมการมีบทบาทในทุก ๆ ด้าน ทั้งการแต่งตั้ง
 สมณศักดิ์ การตั้งเจ้าคณะต่าง ๆ การถอดถอนพระสงฆ์ออกจากตำแหน่งต่าง ๆ

¹ นันทนา วัฒนสุข, "บทบาทของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ในรัตนโกสินทร์
 เกี่ยวกับการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชา
 ประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 147.

² Pra Sana Sophana, The Maxims of the Sangharaja
 of the Thai Sangha (Bangkok : Mahamakutrajaavidhayalaya
 Press, 1957)

³ Ibid, p. 5.

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 นี้ นับว่าเป็น
ประโยชน์ต่อคณะสงฆ์ ในด้านที่พระสงฆ์เริ่มมีบทบาทในการปกครองตนเอง
ซึ่งแต่เดิมนั้น ไม่มีโอกาสเช่นนี้ แต่อย่างไรก็ตาม คณะสงฆ์ก็ยังคงอยู่ใต้อำนาจ
ของฝ่ายอาณาจักรอยู่¹

---

¹นันทนา วัฒนสุข, "บทบาทของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า ในรัตนโกสินทร์
เกี่ยวกับการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา"... , หน้า 147.

ภาคผนวก ข.

ข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งสอดคล้องกับแนวพระราชดำริ
ทางด้านพระพุทธศาสนาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำมา
ใช้ในการดำเนินการปกครองประเทศ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การห้ามบวชให้ข้าราชการ (ภาค 4 ความย่อแห่งพระไตรปิฎก
เล่มที่ 4 มหาวรรค วินัยปิฎก)

เกิดความไม่สงบชายแดน พระเจ้าพิมพิสารตรัสสั่งมหาอำมาตย์ที่
เป็นนายทัพให้ไปปราบ มีหลายคนหนีไปบวช ภิกษุทั้งหลายก็บวชให้ พระเจ้า-
พิมพิสารจึงทรงขอให้พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติวินัยมิให้พระบวชคนที่ เป็น
ข้าราชการ เพราะอาจมีพระราชที่ไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เบียดเบียน
ภิกษุเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสห้ามบวชให้ข้าราชการ ทรงปรับอาบัติทุก
กฏแก่ภิกษุที่บวชให้ (ในสมัยนี้ผู้เป็นข้าราชการจะต้องมีใบอนุญาต เป็นลายลักษณ์
อักษรจากผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบหมายให้อนุญาตแทนพระองค์ พระอุปัชฌายะ
และสงฆ์จึงบวชให้)

(สุชีพ ปุณฺณานุกาภ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับ
ประชาชน รวมเล่มเดียวจบ ย่อความจากพระไตรปิฎก ฉบับบาลี 45 เล่ม
พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย 2524, หน้า 221.)

พุทธศาสนสุภาษิต

จเช ธนํ องฺคฺวารสุสฺส เทสุ
องคํ จเช ชีวิทํ รกฺขมาโน
องคํ ธนํ ชีวิทญฺจาปิ สพฺพิ
จเช นโร ธมฺมมนุสฺสฺสฺสฺสฺส
คฺวารสฺสละทฺรพฺยํเพื่อรักษาอวฺยวะ
คฺวารสฺสละอวฺยวะเพื่อรักษาชีวิท

ควรสละทั้งทรัพย์ อวัยวะและชีวิต
เพื่อรักษาธรรมะ

(มหาสุตโสมชาคก 28/123)

กดูยานการี กดูยานั
ปาปการี จ ปาปกั

คำแปล

ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

(สมุททกสูตร 15/316)

ธมโม หเว รกขติ ธมฺมจารี

คำแปล

ธรรมะย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

(ธรรมนิทเถรคาถา 26/130)

(ธรรมรักษา (นามแฝง) พระไตรปิฎก

ฉบับสุภามิต คัดจากพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง กรมศาสนา 2514, หน้า
59, 64 และ 69)

ประวัติผู้เขียน

นางสาวสุรีย์ ทวีทรัพย์สุนทร สำเร็จปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (เกียรตินิยมอันดับสอง) ในปีการศึกษา 2519 และ
เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2523

